

Nr 134.

Av herrar **Lyberg** och **Pålsson**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om upplåtelse under åbo-rätt av viss jord m. m.

Under sista decenniernas strävan att lösa de sociala jordproblemen hava även bland dem, som velat främja detta syfte, olika meningar yppats om den upplåtelseform, som lämpligen bör komma till användning i fall, då publik jord upplättes för bildande av självständiga jordbruk och egna hem på landet. Att därvid vara hänvisad enbart till äganderättsinstitutet, sådant det för närvarande är utformat, har allmänt ansetts mindre tillfredsställande huvudsakligen av två anledningar. Dels skulle i så fall för det allmänna gå förlorad möjligheten att förhindra jordens framtida nyttjande i strid med upplåtelsens sociala syfte och att vid framtida behov återförvärva densamma på enklare och billigare sätt än genom expropriation. Och dels bereder erläggande av köpeskillning i vanlig ordning alltför stora svårigheter för mindre bemedlade personer att förvärva jord. Om också enighet så långt varit rådande, har det med styrka gjorts gällande av somliga, att det enda lämpliga vore att för ändamålet införliva med vår lagstiftning ett nytt rättsinstitut, ständig besittningsrätt, men av andra, att för förvärv av kronojord hellre borde stadgas en modifierad äganderätt: äganderätt mot avgäld, d. v. s. med köpeskillingen fördelad på ett flertal år, och med vissa inskränkningar i äganderätten, eventuellt förbunden med återköpsrätt. Det senare alternativets anhängare hava mot den ständiga besittningsrätten invänt, att den — om också fri från det nuvarande äganderättsinstitutets förberörda nackdelar — icke gäve lika säkert underlag som äganderätten för den kredit, varav fastighetsförvärvaren säkerligen i allmänhet vore i behov vid uppförande eller övertagande av åbyggnader och anskaffande av jordbruksinventarier, samt att i folkmedvetandet funnes en fast rotad övertygelse om äganderättens företräde framför varje annan upplåtelseform.

Det skulle vara beklagligt, om dessa delade meningar angående lämpligaste formen för upplåtelse av publik jord komme att hindra statsmakterna att fatta beslut om densammans effektiva nyttiggörande under enskilt bruk, eller om kronan bundes vid en upplåtelseform, som för eventuella förvärvare syntes alltför osäker och ofördelaktig. Avsevärd tid framåt skulle måhända därav följa bristande efterfrågan på statsegendomar, som äro för ändamålet avsedda, d. v. s. sådana som icke äro disponerade eller, så vitt för närvarande kan överskådas, behövliga för något statens ändamål, och som i

statens ägo lämna en i jämförelse med jordvärdet oskäligt låg avkastning. Då åt såväl det ena som det andra slaget av upplåtelser kan givas en utformning, varigenom statens ovan berörda framtida intressen med avseende å jordens användning säkerställas, lärer därför vara riktigast och naturligast att lagfästa bägge instituten och låta förvärvare välja upplåtelseform.

En härmed sammanfallande uppfattning har också av riksdagen uttalats. Sedan den s. k. kronolägenhetskommissionen år 1920 avgivit förslag till bland annat lag om besittningsrätt till kronojord utan att förslaget föranlett proposition i ämnet till riksdagen, väcktes nämligen vid 1921 års riksdag från socialdemokratiskt håll motion om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om framläggande skyndsamt för riksdagen av ett på kommissionens förslag grundat lagförslag rörande upplåtelse av jord med "åborätt". Denna motion vann dock icke riksdagens bifall, utan med anledning av motionen beslöt riksdagen i stället genom skrivelse (nr 333) anhålla, dels att Kungl. Maj:t måtte ägna fortsatt uppmärksamhet åt frågan om lämpliga nya former för upplåtelse av statens domäner för främjande av egnahemsrörelsen och bildande av nya smärre jordbruk samt därvid jämväl taga under övervägande, huruvida upplåtelse av kronans jord må kunna ske med tryggad besittningsrätt, dels ock att, därest efter ytterligare utredning och överarbetning av kronolägenhetskommissionens i ämnet avgivna förslag skulle befinnas, att en tryggad besittningsrätt kan anordnas med tillbörligt tillgodoseende av såväl det allmännas som nyttjanderättshavarens befogade intressen, Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Till stöd för denna hemställan anförde riksdagen:

"Den omfattande utredning, som verkstälts i den s. k. jordfrågan, synes giva vid handen, att nya former böra skapas för jordupplåtelser från kronojord i syfte att tillgodose såväl jordförvärvarens intresse att på billiga villkor förvärva ett eget hem som statens intressen. Närmast erbjuder sig härvid möjligheten att under gynnsamma betalningsvillkor upplåta jord med äganderätt. Om vid upplåtelse med äganderätt köpeskillingen ej bestämmes att utgå på en gång utan i sin helhet får amorteras under en längre tid, torde i många, kanske de flesta fall en sådan upplåtelse av den enskilde jordförvärvaren föredras framför en upplåtelse med endast nyttjanderätt, då väl övertygelsen om äganderättens ovillkorliga företräde framför varje annan upplåtelseform torde vara allmänt utbredd och fast rotad.

Emellertid kunna tvivelsutan fall förekomma, då en upplåtelse med tryggad besittningsrätt (= åborätt) är att föredraga framför en äganderättsupplåtelse. Med hänsyn till önskvärldheten att härutinnan hava till förfogande olika institut, lämpade efter olika förefallande behov, synes därför plats i rättssystemet väl kunna ifrågasättas även för en efter nutida förhållanden anpassad åborätt."

Skrivelsens avfattning giver sålunda oförtydligt vid handen, att riksdagen ansett önskligt att hava för ändamålet till förfogande olika institut samt i främsta rummet uttalat sig för upplåtelse med äganderätt under gynnsamma betalningsvillkor, men velat bereda plats i rättssystemet *jämväl* för den tryggade besittningsrätten. Anledning antaga att riksdagen frånträtt denna ståndpunkt torde icke förefinnas.

Emellertid har Kungl. Maj:t till årets riksdag avlåtit proposition i ämnet (nr 22) med förslag till lag om upplåtelse under åborätt av viss jord m. m. Förberörda riksdagsskrivelse har visserligen blivit i det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet omförmäld, men, såvitt av protokollet framgår, icke av statsrådet uppmärksammats annorledes än genom ett konstaterande att "riksdagen såsom sin mening uttalat, att behov föreligger av nya former för upplåtande av kronans jord". Någon närmare undersökning om lämpliga lagbestämmelser för tillämpning av den upplåtelseform, vilken riksdagen ansett "närmast" påkallad, har alltså icke verkställts. Likväl hade riksdagen ytterligare markerat sin ståndpunkt genom beslut år 1924 (skrivelse nr 273), varigenom riksdagen, efter att samma år hava antagit lag om återköpsrätt till fast egendom m. m., förklarar, att det "i avbidan på närmare reglering av tillämpningen av nämnda lag med avseende å försäljning av kronoegendomar" finge ankomma på Kungl. Maj:t att pröva, huruvida vid försäljning av sådan kronoegendom, som jämlikt riksdagens medgivande finge av Kungl. Maj:t försälas utan riksdagens vidare hörande, sådan tillämpning skulle äga rum.

För vår del vilja vi icke bestrida, att den av Kungl. Maj:t förordade besittningsformen möjligen kan inom vissa delar av landet befinnas tillfredsställande. Men trots de överarbetningar av kronolägenhetskommissionens förslag, vilka före propositionens avlåtande verkställts för att stärka besittningshavarens rätt, ger granskningen av det kungliga förslaget det bestämda intrycket, att förvärv på de ifrågasatta villkoren näppeligen bliva synnerligen eftersökta. De många begränsningar i förvärvarens dispositionsrätt och föreskrifter i olika hänseenden, som förslaget innehåller och som förvärvaren måste iakttaga vid risk att besittningsrätten förloras, komma säkerligen att verka avskräckande, om de än i realiteten icke behöva kännas så tyngande. Omöjligheten att, efter inskrivning av rätten till jord och åbyggnader, däri erhålla in-teckning innebär alltid ett framtida osäkerhetsmoment, vilket icke helt undanröjes genom den statliga kreditgivning, som föreslås ordnad i samband med det nya institutets införande. Förbudet att bruka fastighetens skog ens till något slag av husbehov utan att tillstånd för varje fall erhålles och särskild betalning erlägges blir säkerligen inom många trakter av landet omöjligt att upprätthålla. För dylika tillstånds meddelande erforderliga syner och eljest i olika hänseenden behövligen minutiös kontroll torde icke endast komma att åsamka staten dryga kostnader utan också öka åbons känsla av osjälvständighet.

Vi finna för den skull, att — även om det föreliggande förslaget antages med vissa förbättringar i nu berörda delar — riksdagen har fullgoda skäl vidbliva sin mening, att den modifierade äganderättsformen bör givas företräde framför eller åtminstone utrymme jämte besittningsformen. Den förra skulle innebära, att köpeskillingens erläggande fördelades på ett fiertal år, och torde i erforderlig grad säkerställa samhällets intressen, om i detta sammanhang meddelade inskränkningar i äganderätten huvudsakligen omfattade skyldighet för förvärvaren att, där ej särskilt undantag medgäves, bo å fastigheten och använda den såsom en jordbruksenhet för sig, ävensom att staten förbehölls rätt till återköp, om fastigheten skulle bli behöflig för visst statsändamål. Tydligt torde vara, att ett dylikt institut kan antingen ställas helt jämsides med besittningsformen eller ordnas som en möjlighet för besittningshavaren enligt upplåtelseavtalet att under vissa förutsättningar förvandla sin besittningsrätt till äganderätt.

Med den uppfattning vi uttalat och då det uppenbarligen icke är möjligt att under den pågående riksdagen för omedelbart antagande utarbeta lagförslag efter dessa riktlinjer, skulle måhända mest följdriktigt vara att stanna för yrkande om avslag för närvarande å den kungliga propositionen och hemställan till Kungl. Maj:t om framläggande av helt nytt förslag till lagstiftning i ämnet. Men då vi icke anse uteslutet, att det sociala syftet kan i viss mån nås genom en lag om ständig besittningsrätt, och då härför nödiga modifikationer i det kungliga förslaget möjligen kunna åvägbringas under utskottsarbetet, hava vi velat inskränka oss till ett yrkande, att med eventuellt beslut av riksdagen om bifall i huvudsak till vad Kungl. Maj:t föreslagit måtte förbindas en skrivelse med anhållan om kompletterande lagstiftning.

Under hänvisning till vad sålunda anförts och med anledning av propositionen nr 22 till årets riksdag få vi hemställa,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville skyndsamt utarbeta och för riksdagen framlägga förslag till lagstiftning, varigenom beredes möjlighet att till enskilda för bildande av jordbrukslägenheter upplåta kronan tillhörig jord med äganderätt under former, som ovan angivits,

samt att bifall helt eller delvis till den kungliga propositionen göres beroende av riksdagens beslut om avlåtande av sådan skrivelse.

Stockholm den 21 januari 1926.

Ernst Lyberg.

Jöns Pålsson.